

Život v tieni vojny: 5 prekvapivých faktov o každodennosti a ekonomike Slovenského štátu

Keď v roku 1940 uverejnili noviny *Slovák* heslo „**Slováci, bohatnite**“, nešlo len o prázdnu frázu. Spreádzala ju vízia, že z bohatých jednotlivcov sa sformuje hrdý a majetný národ. Oficiálna propaganda s obľubou kreslila obraz Slovenska ako oázy stability uprostred vojnou zmetanej Európy. Symbolom tejto novej éry sa stala aj belasá **desaťkorunová bankovka** s portrétom Andreja Hlinku. Ale ako vyzerala realita pod nablýskaným povrchom? Kým výklady v Bratislave budili dojem hojnosti, v pozadí sa rozbiehalo súkolie, ktoré neúprosne mlelo osudy ľudí i morálku národa. Ako historik vidím za týmto „hospodárskym zázrakom“ päť kľúčových fenoménov, ktoré demaskujú skutočnú tvár vtedajšieho života.

1. Hospodársky zázrak na dlh: Nemecko ako nesolventný odberateľ

Za fasádou plnej zamestnanosti sa skrývala nebezpečná ekonomická pasca. Slovenské hospodárstvo bolo od počiatku plne podriadené vojnovým potrebám Nemeckej ríše. Tá postupne prebrala podniky, ktoré predtým ovládal český kapitál, a priemysel i poľnohospodárstvo pretransformovala na servis pre „**molocha vojny**“.

Výrobné linky sa síce nezastavili, no ich kolesá roztáčal fiktívny kapitál. Objavil sa totiž zásadný paradox: Nemecko, náš hlavný a takmer výhradný odberateľ, za slovenské produkty reálne neplatilo. Ríša vyčerpaná frontovými operáciami hromadila dlhy na takzvanom clearingovom účte. Slovensku tak zostával len narastajúci **nesplatený dlh**, ktorý sa stal časovanou bombou pre štátnu pokladnicu. Prosperita bola len ilúziou postavenou na dodávaní tovaru „na sekeru“ spojencovi, ktorý bol v skutočnosti nesolventným dlžníkom.

2. Koniec nezamestnanosti za cenu „vojnovéj konjunktúry“

Režimu sa podarilo takmer úplne vymazať nezamestnanosť, ktorá bola strašiakom od hospodárskej krízy 30. rokov. Štát síce investoval do modernizácie infraštruktúry – výstavby železníc a ciest – no motorom rastu bol najmä zbrojársky priemysel kontrolovaný priamo Nemeckom.

V roku 1943 pracovalo len v zbrojovkách v Považskej Bystrici a Dubnici pre potreby nacistov **24 650 zamestnancov**. Okrem nich približne 40 000 slovenských robotníkov odchádzalo ročne na sezónne či trvalé práce priamo do Nemeckej ríše.

Slovenský priemysel sa stal dôležitou súčasťou nemeckej mašinerie a vyrábal:

- delá a ručné zbrane,
- časti lietadiel typu JU-87 (známe ako Stuka),
- periskopy pre ponorky a komponenty torpéd,
- vojenské prilby a inú výstroj.

„Dnes musíme pracovať ešte zvýšenou mierou, vydať zo seba všetko, aby sme ešte lepšie zaistili našu slobodu a naše postavenie v novej Európe a aby budúcnosť nášho národa bola šťastná a požehnaná.“ — *Gejza Medrický, minister hospodárstva, 1942*

3. Temná strana bohatnutia: Arizácia a vojnoví „ziskožravci“

Vojnové obdobie prinieslo vzostup novej vrstvy spoločnosti. Na jednej strane tu bola inteligencia a úradníci, ktorí v novom štátnom aparáte našli uplatnenie, na druhej strane sa objavili takzvaní **ziskožravci**. Títo vojnoví zbohatlíci profitovali z nešťastia iných – konkrétne z procesu **arizácie**. Ironický odkaz hesla „Slováci, bohatnite“ sa tu pretavil do násilného preberania podnikov, obchodov a domov židovských spoluobčanov. Budovanie „národného bohatstva“ tak bolo priamo postavené na štátom posvätenej krádeži a perzekúcii minority. Hoci sa režim snažil o sociálny zmier prostredníctvom rodinných prídavkov či každoročnej „**zimnej pomoci**“ pre najchudobnejších, tieto drobné ústupky nedokázali vymazať morálnu škvrnu z majetkov nadobudnutých na úkor prenasledovaných.

4. Kultúra a šport v medzinárodnej izolácii

Napriek totalitnému dohľadu pulzoval v krajine kultúrny a športový život, ktorý slúžil ako nástroj legitimacy režimu, ale aj ako forma úniku pre bežných ľudí. Vznikla **Slovenská akadémia vied a umení (SAVU)** a ročne vychádzali stovky kníh. Hoci sa HSLS snažila o totálnu ideologickú kontrolu, mnohí umelci si dokázali uchovať mieru nezávislosti, vďaka čomu vznikali hodnotné literárne diela a vedecké práce v oblasti archeológie či jazykovedy.

Športové podujatia mali budiť zdanie „normálnych čias“. Dňa 15. septembra 1940 sledovalo na bratislavskom Tehelnom poli až **10 000 divákov** futbalový zápas Slovenska proti Nemecku (hostia vyhrali 0:1). Tento „medzinárodný“ styk mal však trhliny – styky boli obmedzené výhradne na Nemecko a jeho satelity. Slovenskí športovci sa tak na ihriskách stretávali takmer výlučne s partnermi z krajín ako **Chorvátsko**, čo len podčiarkovalo izoláciu štátu.

5. Zlomový moment: Keď optimizmus vystriedala neistota

S postupujúcimi rokmi sa sebadôvera režimu začala drobiť. Zbrojársky priemysel bežal na maximum, no hospodárstvo postavené na vykorisťovaní menších a dlhoch spojenca narážalo na svoje limity. Zatiaľ čo v roku 1942 Medrický vyzýval k maximálnemu výkonu, o rok neskôr už na pôde snemu zaznel úplne iný tón.

„Často počúvame slová sebachvály o našej hospodárskej zdatnosti. Dovoľujem si tvrdiť, že to boli slová predčasné. Rok skúšok prichádza len teraz.“ — *poslanec Vladimír Moravčík, december 1943*

Tento výrok z decembra 1943 sa stal emocionálnym i faktickým zlomom. Priznal, že obdobie relatívneho pokoja končí a že štát, ktorého prosperita bola vybudovaná na morálnych kompromisoch a ekonomickej závislosti od hroutacej sa Ríše, čaká pád.

Záver: Lekcia z histórie

Dejiny Slovenského štátu nás učia, že história nie je čiernobiela. Pre dvoch a pol milióna vtedajších obyvateľov bola táto éra zmesou reálneho hospodárskeho rastu a hlbokého morálneho úpadku. Odstránenie nezamestnanosti a výstavba tovární boli hmatateľné, no ich cena bola privysoká – arizácia, strata slobody a osudné naviazanie sa na nesolventného agresora.

Dnes pred nami stojí dôležitá otázka: **Môže byť akýkoľvek ekonomický úspech a budovanie národného bohatstva dlhodobou udržateľné, ak je vykúpené morálnym kompromisom, nesplateľnými dlhmi a vylúčením časti vlastných spoluobčanov zo spoločnosti?**

